

MECBURÎ İSTİKÂMET : KÜTÜPHANELERARASI İŞBİRLİĞİ

Hilmi ÇELİK

Gerçekten asrımız, Walter Brahm'ın da belirttiği gibi «kütüphaneleri bir çıkmaza iten bilgi infilâkı»na¹ her geçen gün biraz daha sahne olmaktadır. Hem bu öylesine hızla gelişen bir patlama ki durdurmak ve kontrol altına almak, yeni çareler aranmadıkça imkânsız gibi. Eğer yayın rakkamlarındaki yıllık artış ile, kütüphanelerin bütçelerindeki artışların dengesizliğine bir göz atacak olursak, kütüphanelerin kuşkularının yersiz olmadığını kolaylıkla anlamış oluruz.

Kütüphaneyi meydana getiren unsurları defalarca duyduk ve tekrarladık. Burada bir kere daha tekrarlamak pek lüzumsuz olsa gerek. Bu unsurlardan birisi koleksiyon, bir diğeri de hizmet idi. Yayın faaliyetinde olan bu korkunç artış hızı alışılacalmış materyal hizmet kavramının daracık kabuklarının artık yarılmasının gerekli olduğunu ortaya çıkarmıştır. Şöyle ki; yine hizmet, fakat bu sefer sadece kendi koleksiyonuna bağlı kalmayarak; yeni

yeni yollar, yeni yeni çareler arayarak.

Kütüphaneler arası işbirliği konusunda en basit anlamdan en modern kavrama kadar çok şey yazıldı, çok tecrübeler tatbik edildi. Hepsinde ortak olan bir husus vardı ki, o da bunun bir lüks, bir değişiklik değil; bir zaruret oluşuydu. Ortada iki problem vardı âcilen çözüm yolu bekleyen. Birisi yayınlanan herşeyi satın alamama veya diğeri mevcut yollarla (hediye, mübadele) temin edememe çaresizliği, ki bu da gerek maddî yön ve gerekse yer problemi ile doğrudan ilgiliydi. Diğeri ise hizmet verme arzusu idi. Bu iki görev kütüphanecileri neticede aynı gayeye hizmet eden iki ayrı biçimdeki işbirliği içerisinde birbirine bağladı : Teknik hizmetlerde ve okuyucu hizmetlerinde işbirliği.

Bu yazımızda bir bütünün iki ayrı parçası olan işbirliğini tatbik misâlleri, sayfaları, faydalı, mahzurlu yönleri ile izah etmeğe çalışacağız. Genellikle misallerimizi üniversite ve araştırma kütüphaneleri üzerinde sınırlıyacağız.

1. Brahm, Walter «One the Grinstone», *Library Journal*, 90. (1965), 5223.

Üniversite ve araştırma kütüphaneleri genellikle iki ayrı şekilde karşımıza çıkmaktadır :

1. Yeni kurulan kurumların kütüphanesi ki, bu kütüphaneler kurumun gayelerine göre en iyi şekilde hizmet etmek zorundadırlar.
2. Eski kurumların kütüphaneleri ki, bunlar ana koleksiyona sahip olmakla büyük bir fayda sağlamış bulunmaktadırlar.

Birinci kategorideki kütüphaneler ikinciye nazaran daha büyük bir görev altındadırlar; zira onlar mevcut müfredatın gerektirdiği hizmet ve koleksiyon yanında, devamlı araştırma için gerekli bir başka koleksiyonu da ona paralel olarak inşa etmek problemi ile karşı karşıyadırlar. Burada zikredilen iki ayrı koleksiyon, bütüne ulaşmak için atılan adımların iki ayrı yönüdür. Araştırma fonksiyonlarını gaye edinmeyen kütüphaneler bu yazımın konusu dışındadır.

Koleksiyon teşkilinde meydana çıkan problemleri özetlemek gerekirse²:

1. Her kütüphane müfredatın gerektirdiği materyalleri ve küçük de olsa araştırma programını destekleyecek bir koleksiyonu teşkil etmek zorundadır.

2. Bu kütüphanelerin hiçbirinin bütçesi sağlam bir araştırma koleksiyonunun teşkiline müsait değildir.
3. Büyük bir oranda bütçenin müsait olduğu kabul edilse bile bu sefer yeni bina problemi ortaya çıkacaktır.
4. Binayı materyal ile doldurup okuyucuya yer bırakmamak veyahut diğer kolaylıkları ortadan kaldırmak kütüphaneye bir başka fonksiyonunu kaybettirecektir ki, bu da aslında kütüphaneyi okuma salonu hüviyetinden çıkaran tek unsurdur.
5. Bu şekilde tam bir koleksiyonun teşkiline çalışma her serviste korkunç personel ihtiyacını gerekli kılacaktır.
6. Burada zikredilen problem belki de kütüphaneci ile pek çok ilgili olan problemlerden birisidir. Eğitim müesseselerinde umumiyetle iki tip öğretim üyesi gurubu vardır. Birisi kütüphanede bulunduğu ile yetinen, ihtiyaç duyduğunda yeni materyal siparişini isteyen eskiler ve araştırma arzusu ile her tür materyale sahip olmak isteyen yeniler. Bu ikinci tür talep çoğunlukla koleksiyonu gerektiğinden çok daha özel noktalara götürmekte ve bu öğretim üyelerinin müesse-

2. Danton, J. *Periam Book selection and Collections: A comparison of German and American University Libraries*. New York, Columbia University Press, 1963. 129 s.

seyi herhangi bir sebeple terketmeleri halinde koleksiyon — bir dereceye kadar — lüzumsuz olmaktadır. Oysa, müessesenin bu özel koleksiyon için ne mali gücü, ne de raflarında yeri vardır.

Bu problemler elbette çözümsüz kalmayacaktı. İşbirliği anlayışının gerekliliğini hisseden kütüphaneler daha doğrusu idareci ve kütüphaneciler bir sistem etrafında toplanacaklardı. Bu ise işbirliği yapan kütüphanelerin kararları ile teşkil edilen ve onlar tarafından desteklenen bir «merkezî» kütüphanenin kurulması idi. Bunun için de :

1. İşbirliği teşkilâtı içerisinde olan bütün kütüphaneler geniş araştırma koleksiyonu teşkil etme arzusu ve sevdasından vazgeçecekler, eğitim programının gerekli kıldığı öğrenci ve öğretim üyelerinin ihtiyaçlarını temin edeceklerdi.*
2. Bu kütüphaneler araştırma ihtiyacını karşılamak için gerekli materyalleri merkezî kütüphaneden ödünç alacaklardı.

Trueswell'in de belirttiği gibi ödünç verme işlemleri⁴, süresi ve

3. Clapp, Verner W. «Quantitative criteria for adequacy of academic library collections». *College and Research Libraries* 26. (1965), 274.

4. Trueswell, Richard W. «Two characteristics of circulation and their effect on the implementation of mechanized circulation control systems». *College and Research Libraries* 25. (1964), 285.

şartları bu işbirliği içerisinde olan kütüphanelerin yöneticilerinin tesbit ettiği bir yönetmelik dahilinde yürütülecektir. Komünikasyon ve kurumlar arası posta işlemleri mevcut imkânlarla göre tanzim edilecektir. Bu ise mektupla, telefonla, teleksle olduğu gibi, belirli zaman aralıklarında merkezî kütüphane ile diğer kütüphaneler arasında servis yapan bir araçla da temin edilebilir. Bu doğrudan doğruya şartlarla ilgili bir problemdir.

Böylece dev gibi bir hızla büyüyen bir merkezî kütüphane ile mutlak ihtiyaçlarını temin ederek ağır ve merkezî kütüphaneye güvenerek emin adımlarla gelişen iki ayrı tip kütüphane ortaya çıkacaktır. Bizim kanaatimize göre her iki tip kütüphane de bu işbirliğinden büyük faydalar sağlayacaktır. Aslında herhangi birisinin fayda sağlamadığı anda bu işbirliği içerisinde daha fazla kalmayacağı bir gerçektir.

Şimdi bu faydaları gözden geçirelim :

A — Merkezî Kütüphane :

1. Kendi bütçesine ilâveten «merkezî» fonksiyonu için diğer kütüphanelerden gerekli mali yardımı alacaktır.
2. Kendi mali gücü hiçbir zaman sahip olamayacağı en iyi koleksiyona sahip olacaktır.

3. Kütüphaneler arası işbirliğini karşılamak üzere diğer kütüphanelerden gerekli malmali yardımı alacaktır.

B — Diğer Kütüphaneler⁵:

1. Mevcut şartları ile hiçbir zaman teşkil edemeyecekleri geniş bir araştırma koleksiyonuna kısa zamanda ve kolaylıkla girme imkânına sahip olacaktırlar.
2. Koleksiyon teşkili için harcanacak meblağı diğer kütüphane hizmetlerine tahsis edeceklerdir; böylece kütüphane hizmetleri gerek kemiyet bakımından artacak, gerekse kalite bakımından daha da iyiye yönelecektir.
3. «Bina» kütüphane için çok daha sonra bir problem teşkil edecektir.
4. Kendi kütüphanelerinin koleksiyonu için gerekli teknik hizmetler merkezî kütüphanede yapıldığı müddetce daha da ucuza mal olacaktır.
5. Daha önce bahsettiğimiz genç araştırmacıların alabildiğine geliştirdikleri tek yönlü araştırma koleksiyonu problemi kendiliğinden ortadan kalkacaktır.

Mr. Charles A. Nelson' kütüphaneler arası işbirliği konusundaki yazısında bu işbirliğini genel olarak şöyle özetlemiştir :

1. «İşbirliği» müesseselere karşı olarak bir fayda sağladığı ve onları bütün olarak daha iyiye götürdüğü müddetçe arzu edilen bir kavramdır.
2. Elde edilen fayda bu işbirliği için sarf edilen maddi yardımları karşılamalıdır.
3. İşbirliği zaruri değil, gönüllü bir teşkilâta dayanmalıdır.
4. Hiçbir kütüphane bir işbirliği teşkilâtından «hiçbirşey» kazanmayacak kadar zengin değildir.
5. Başarılı bir işbirliği yönetici ve kütüphanecilerin el ele yürüttükleri bir işbirliğidir.
6. İşbirliğinden eğer gerçek manâda istifade edilmek isteniyorsa tatbikat mutlaka kütüphaneciler tarafından yapılmalıdır.

Yukarıda, çeşitli yönleri ile kütüphaneler arası işbirliğinin gerekliliğini izah etmeğe çalıştık. Bütün bu hususların ülkemiz için her gün biraz daha büyük problemler şeklinde ortaya çıkacağı aşikârdır.

5. Harris, Michael H. «Cooperative Research Facilities : One more possibility.» *Library Resources and Technical Services*. 12. (Winter 1968), 72.

6. Nelson, Charles A. «Library Cooperation : Panacea or Pitfall?» *Special Libraries* 56. (Oct. 1965), 571-574 ss.

Umarız ki gerek meslekdaşlarımız, gerekse yöneticilerimiz ona lyık olduğu değeri verme yolunda bir parça olsun anlayış göstererek Türk kütüphanelerini en çok muhtaç oldukları bağla sıkı sıkıya düğümler;

yarının örnek kütüphanelerinde emeği geçmiş insanların huzuru içerisinde sadece Türk Ktphanecilięinde değil, geç Türk Ktphanecilerinin de kalbinde lyık oldukları değeri bulurlar.